

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

Ympäristörikostorjunnan strategia 2021–2026 ja toimenpideohjelma 2021–2022

Ympäristöministeriön julkaisuja 2021:1

Ympäristörikostorjunnan strategia 2021–2026 ja toimenpideohjelma 2021–2022

Ympäristöministeriö

ISBN PDF: 978-952-361-066-8

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021

Kuvailulehti

Julkaisija	Ympäristöministeriö	19.1.2021	
Julkaisun nimi	Ympäristörikostorjunnan strategia 2021–2026 ja toimenpideohjelma 2021–2022		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Ympäristöministeriön julkaisuja 2021:1		
Diaari/hankenumero	VN/8093/2020	Teema	Ympäristönsuojelu
ISBN PDF	978-952-361-066-8	ISSN PDF	2490-1024
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-066-8		
Sivumäärä	23	Kieli	suomi
Asiasanat	viranomaisyhteistyö, ympäristörikokset, ympäristönsuojelu, strategiat		
Tiivistelmä	<p>Julkaisulla ajantasaistetaan vuonna 2015 julkaistu ensimmäinen ympäristörikostorjunnan strategia ja toimenpideohjelma.</p> <p>Julkaistu muodostuu ympäristörikostorjunnan toimeenpanoryhmän ehdotuksesta ympäristöministeriölle, sisältäen vuoteen 2026 voimassa olevat strategiset linjaukset ja toimenpideohjelman kaksivuotiskaudelle 2021–2022. Toimenpideohjelmaa tullaan päivittämään kahden vuoden välein. Myös yksittäisten toimenpiteiden toteutumisen vaihetta kuvaavaa merkistöä tullaan päivittämään ympäristörikostorjunnan toimeenpanoryhmän toimesta.</p>		
Kustantaja	Ympäristöministeriö		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Miljöministeriet	19.1.2021	
Publikationens titel	Strategi 2021–2026 och åtgärdsprogram 2021–2022 för miljöbrottsbekämpning		
Publikationsseriens namn och nummer	Miljöministeriets publikationer 2021:1		
Diarie-/ projektnummer	VN/8093/2020	Tema	Miljövård
ISBN PDF	978-952-361-066-8	ISSN PDF	2490-1024
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-066-8		
Sidantal	23	Språk	finska
Nyckelord	myndighetssamarbete, miljöbrott, miljöskydd, strategier		
Referat	<p>Publikationen är en uppdatering av den första strategin och det första åtgärdsprogrammet för miljöbrottsbekämpning 2015.</p> <p>Publikationen består av ett förslag från arbetsgruppen för genomförande av miljöbrottsbekämpningen till miljöministeriet, inklusive de strategiska riktlinjer som gäller fram till 2026 och ett åtgärdsprogram för tvåårsperioden 2021–2022. Åtgärdsprogrammet kommer att uppdateras vartannat år. Också genomförandefasen för enskilda åtgärder kommer att uppdateras av arbetsgruppen för genomförande av miljöbrottsbekämpningen.</p>		
Förläggare	Miljöministeriet		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of the Environment	19 January 2021	
Title of publication	Strategy for Preventing Environmental Offences 2021–2026 and Action Programme 2021–2022		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Environment 2021:1		
Register number	VN/8093/2020	Subject	Environmental protection
ISBN PDF	978-952-361-066-8	ISSN (PDF)	2490-1024
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-066-8		
Pages	23	Language	Finnish
Keywords	cooperation between authorities, environmental offences, environmental protection, strategies		
<p>Abstract</p> <p>This document updates the first Strategy and Action Programme for Preventing Environmental Offences published in 2015.</p> <p>The document is composed of the proposals of the executive group on preventing environmental offences to the Ministry of the Environment, including the strategic guidelines in force until 2026 and the Action Programme for the two-year period 2021–2022. The Action Programme will be updated every two years. The executive group will also be conducting updates of the sets of indicators showing the stage in the implementation of individual measures.</p>			
Publisher	Ministry of the Environment		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

LUKIJALLE	7
YMPÄRISTÖMINISTERIÖLLE	8
1 JOHDANTO	10
1.1 Ympäristöriskollisuuden käsitteestä ja ympäristöriskosääntelystä	10
1.2 Nykytila ja sen arviointi	11
2 Strategiset linjaukset 2026	14
3 Ympäristöriskotorjunnan toimenpideohjelma vuosille 2021–2022	15

LUKIJALLE

Olen ottanut vastaan ympäristörikostorjunnan toimeenpanoryhmän ehdotuksen uudeksi ympäristörikostorjunnan strategiaksi vuosille 2021–2026 ja siihen liittyvän toimenpideohjelman kaksivuotiskaudelle 2021–2022. Ryhmän ehdotukset strategisiksi linjauksiksi ja konkreettisiksi toimiksi jätnevöittävät viranomaisten toimintaa tärkeiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Ympäristörikosten torjunta on kaikkien hallinnonalojen yhteinen haaste. Työtä ohjaavat useat ministeriöt, ja monien eri hallinnonalojen viranomaiset puurtavat niin rikosten ennaltaehkäisemiseksi kuin jo tapahtuneiden rikosten selvittämiseksi. On ensiarvoisen tärkeää, että viranomaisten yhteistyö toimii saumattomasti rikosten selvittämisen joka vaiheessa. Olennaista on myös yhteinen ymmärrys työn taustalla olevasta lainsäädännöstä ja yhteinen tavoitetila sen toteuttamisesta.

Olen pannut merkille edistysaskeleet ensimmäisen strategian ohjelmakaudella. Eri hallinnonalojen viranomaisten keskinäinen yhteistyö, ja yhteinen ymmärrys on lisääntynyt. Yhteistyötä lisänneitä alueellisia ympäristörikostorjunnan viranomaisyhteistyöryhmiä on perustettu kattavasti koko Suomen alueelle. Eri hallinnonalojen viranomaiset järjestivät myös ympäristörikollisuutta käsittelevän, kahden vuoden aikana toteutetun koulutusohjelman. Työn tuloksena syntynyt koulutusaineistopaketti kattaa laajasti ympäristörikollisuuden eri lajeja ja virkamiestaitoja ja -tietoutta. Toivottavasti aineistoa käytetään viranomaistyössä laajasti hyödyksi.

Ympäristöministeriön puolesta kiitän strategian ja toimenpideohjelman valmisteluun osallistuneita tahoja panoksestaan strategian päivittämisessä. Samalla toivotan tervetulleeksi palautteen uusimmasta asiakirjasta.

Ympäristöministeriön kansliapäällikkö Juhani Damski

YMPÄRISTÖMINISTERIÖLLE

Ympäristörikostorjunnan toimeenpanoryhmän ehdotus ympäristörikostorjunnan strategiaksi 2021–2026 ja toimenpideohjelmaksi 2021–2022

Ympäristöministeriö asetti yhdessä sisäministeriön kanssa toimikaudeksi 20.10.2014–31.3.2015 yhteistyöryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella ehdotus ympäristörikosten torjuntaa koskevaksi strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi. Ensimmäisen ympäristörikostorjunnan strategian ja toimenpideohjelman vuosille 2015-2016 käsittävä kokonaisuus valmistui maaliskuussa 2015 ja se julkaistiin Ympäristöministeriön raportteja –sarjassa numerolla 16/2015.

Strategian ja toimenpideohjelman täytäntöönpanosta on vastannut vuodesta 2015 eteenpäin ympäristöministeriön asettama valtakunnallisen ympäristörikostorjunnan toimeenpanoryhmä. Ryhmä on päivittänyt toimenpideohjelman kahden vuoden välein. Nykyinen toimeenpanoryhmä on asetettu 20.12.2018.

Toimeenpanoryhmän puheenjohtajana on toiminut lainsäädäntöjohtaja Riitta Rönn ympäristöministeriöstä. Työryhmän jäseninä ovat toimineet poliisitarkastaja Juha Tuovinen sisäministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Lena Andersson oikeusministeriöstä, poliisitarkastaja Arto Hankilanoja Poliisihallituksesta, tulliyli-tarkastaja Tommi Hartman Tullista, rajavartiolyli-tarkastaja Silja Hallenberg Rajavartiolaitoksesta, rikostarkastaja Janne Järvinen ja 7.5.2020 alkaen rikoskomisario Riku Lindqvist Keskusrikospoliisista, erikoissyöttäjä Heidi Nummela Suomen syyttäjälaitoksen Etelä-Suomen alueelta, johtava lakimies Pauli Rajala edustaen ELY-keskuksia Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta, lakimies Marko Nurmikolu Suomen Kuntaliitosta, ylikonstaapeli Kari Koppanen poliisiammattikorkeakoulusta ja lainsäädäntöneuvos Tia Laine-Ylijoki-Laakso ympäristöministeriöstä, joka on toiminut myös ryhmän sihteerinä.

Toimeenpanoryhmä esittää edelleen seitsemää, päivitettyä strategista linjausta, joiden sisältämät tavoitteet tulisi saavuttaa vuoteen 2026 mennessä ja toimenpideohjelman niiden toteuttamiseksi.

Helsingissä joulukuussa 2020

Riitta Rönn	Juha Tuovinen
Lena Andersson	Arto Hankilanoja
Tommi Hartman	Silja Hallenberg
Riku Lindqvist	Heidi Nummela
Pauli Rajala	Marko Nurmikolu
Kari Koppanen	Tia Laine-Ylijoki-Laakso

1 JOHDANTO

Ympäristörikostorjunnan strategian laatimista ehdotti useasti sisäministeriön perustama kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä, joka perustettiin Interpolin päätöslauselman (AGN/65/RES/25) johdosta vuonna 1997. Ympäristörikosseurantaryhmässä ovat edustettuina poliisin lisäksi Tulli, Rajavartiolaitos, syyttäjälaitos, oikeusministeriö, sisäministeriö, ympäristöministeriö, Suomen ympäristökeskus ja ELY-keskus. Kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä laatii vuosittain ympäristörikoskatsauksen tietoon tulleista ympäristörikoksista ja uhkakuvista Suomessa. Raportin toimenpideoiossa, jossa esitetään suosituksia ympäristörikostorjunnan tehostamiseksi, ympäristörikostorjunnan strategian laadinta on mainittu vuosittain aikavälillä 2009–2013.

Liityntäpintaa ympäristörikoksiin on myös muilla sektoreilla tehtävällä viranomaisyhteistyöllä kuten esimerkiksi Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntastrategialla ja toimenpideohjelmalla sekä sisäisen turvallisuuden viranomaisyhteistyöllä.

1.1 Ympäristörikollisuuden käsitteestä ja ympäristörikossäätelystä

Ympäristörikoksen käsitettä käytetään yleisesti ja yleensä tarkemmin määrittelemättä. Käsitteen tarkka määrittely on vaikeaa johtuen jo ympäristöoikeuden laaja-alaisuudesta. Ympäristörikos kohdistuu kuitenkin aina fyysiseen ympäristöön. Lisäksi ympäristörikoksia koskeville kriminalisoinneille on ominaista, että ne suojaavat välittömästi tai välillisesti nimenomaan ympäristöarvoja. Ympäristörikos on siis yleensä toimintaa, joka aiheuttaa ympäristön pilaantumista tai sen vaaraa. Ympäristörikosten lisäksi on säädetty ympäristörikoksia sivuavia kriminalisointeja, kuten eläinsuojelurikokset. Ympäristörikoksissa ei useinkaan ole asianomistajaa, vaan ne loukkaavat yhteistä oikeushyvää, eli ympäristöä, joka kuuluu meille kaikille. Tästä syystä ympäristönsuojelulainsäädännössä on säädetty, että asianomistajan puhevaltaa ympäristörikosasiassa käyttää valtion ympäristövalvontaviranomainen.

Ympäristörikossääntelyn perustan muodostaa rikoslain ympäristörikoksia koskevaan 48 lukuun koottu rikossääntely. Rikoslain 48 lukuun on sijoitettu vakavimmiksi katsotut haitallisen menettelyn perustyyppit. Ympäristönäkökulmasta ympäristörikoksiin lukeutuvat myös niin kutsutut luonnonvararikokset, joita koskevat keskeisimmät rangaistussäännökset on koottu rikoslain 48 a lukuun. Lisäksi ympäristörikoslainsäädäntöä on sijoitettu erityislaeissa oleviin rangaistussäännöksiin, tosin vain rikkomusluonteisina säännöksinä. On myös huomattava, että aineellisten ympäristönormien sisällöllä ja tavoitteilla on huomattava merkitys ympäristörikossäännösten tulkinnassa.

Rikoslain 48 luvussa säänneltyjä ympäristörikoksia ovat ympäristön turmeleminen, jota voidaan pitää eräänlaisena ympäristörikoksen perustyyppinä, törkeä ympäristön turmeleminen, ympäristörikkomus, tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen, luonnonsuojelurikos, törkeä luonnonsuojelurikos, jota koskeva säännös tuli rikoslaissa voimaan 1.1.2016, ja rakennussuojelurikos. Rikoslain 48 a luvussa säädettyjä luonnonvararikoksia ovat metsästysrikos, törkeä metsästysrikos, kalastusrikos, metsärikos, laitton Etelämanneralueen mineraaliesiintymään kajoaminen, puutavararikos, laittoman saaliin kätkeminen ja törkeä laittoman saaliin kätkeminen.

Ympäristörikostorjunnan yhteistyöryhmä päätti keskittyä työssään vain rikoslain 48 luvussa, ja siinä mainituissa erityislaeissa tarkoitettuihin rikoksiin ja niiden torjuntaan. Ympäristörikostorjunnan toimeenpanoryhmä päätti kesällä 2020 pitäytyä samassa linjauksessa.

1.2 Nykytila ja sen arviointi

Ympäristörikollisuuden torjunta kuuluu usean ministeriön toimialaan. Viranomaisyhteistyön piirissä ovat ympäristölainsäädännön valvonnasta vastaavat viranomaiset eli elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset sekä kunnan ympäristönsuojelu- ja rakennusvalvontaviranomaiset, ympäristörikosten esitutkinnasta vastaavat esitutkintaviranomaiset sekä syyteharkinnasta ja syyttämisestä vastaava syyttäjälaitos. Tullilla on keskeinen rooli rajat ylittävän ympäristörikollisuuden ehkäisyssä ja torjunnassa. Vastaavasti Rajavartiolaitoksella on merkittävä rooli merellisen ympäristörikollisuuden ehkäisyssä ja torjunnassa sekä merellisen ympäristön suojelussa.

Vuonna 2019 rikoslain 48 luvun mukaisia ympäristörikoksia kirjattiin yhteensä 480 kappaletta, joista suurin osa oli ympäristörikkomuksia (222 tapausta) ja ympäristön turmelemisia (188 kappaletta). Vain luonnonsuojelurikosten määrä on noussut tasaisesti viimeisen 5 vuoden aikana, lukumäärän ollessa viime vuosina 50–60 tapauksen tasolla. Muutoin tilastoitujen ympäristörikosten määrä ei ole merkittävästi muuttunut viime vuosien aikana; tilastoitujen rikosten määrä on vakiintunut 2000-luvun alkupuolelta lähtien noin 400–500

vuosittaiseen ilmoitukseen. Törkeitä ympäristön turmelemisia tulee Suomessa rikostutkintaan vuosittain vain 5–10 kappaletta, näistä tunnetuin lienee Talvivaara-tapaus. Käräjäoikeuden käsittelyyn etenee vuosittain noin 50 rikoslain mukaista ympäristörikosasiaa. Lukumäärä on pysynyt samana viimeiset kymmenen vuotta. Noin puolet ympäristönturmelemisrikoksia koskevista ilmoituksista tulee poliisille ympäristövalvontaviranomaiselta.

Rikoslaisissa kriminalisoidut ympäristön turmelemisrikokset mielletään nykyisin jo riidattomasti sanktioinnin arvoisiksi. Muiden ympäristöön kohdistuvien rikosten kuten luonnonsuojelurikosten ja rikkomusten taloudellista ja yhteiskunnallista merkitystä ei ilmeisesti tunnisteta yhtä hyvin. Toimeenpanoryhmä on panostanut viranomaisketjun keskinäiseen yhteistyöhön ja tiedonkulkuun perustamalla ympäristörikostorjunnan alueelliset viranomaisyhteistyöryhmät. Ryhmissä vaihdetaan tietoa muun muassa parhaista käytännöistä ja toimivista toimintamalleista. Alueryhmien ja niiden jäsenten toivotaan myös tiedottavan ympäristörikoksista ja siten vaikuttavan yleiseen asenneilmapiiriin ympäristörikoksia kohtaan.

Ympäristön turmelemisesta tuomitaan yleisesti sakkorangaistuksiin. Ehdoton vankeusrangaistus on Suomessa vuoden 1995 rikoslain ympäristörikoksia koskevan muutoksen jälkeen tuomittu vain muutamia kertoja, esimerkiksi niin sanotussa Lokapojat-jutussa. Ympäristörikosten alhaisen kiinnijäämisriskin uskotaan tulevaisuudessa lisäävän osana liiketoimintaa tehdyn järjestäytyneen ympäristöriskillisyyden määrää. Valvojan viranomaisen määräämään hallinnollisen seuraamusmaksun puuttuminen on koettu ongelmana lievien ympäristörikosten käsittelyssä. Seuraamusmaksu olisi vaikutukseltaan tuntuvampi, kuin lievä sakkorangaistus. Hallinnollinen seuraamusmaksujärjestelmä on käytössä laittomien alusöljypäästöjen torjunnassa. Öljypäästömaksun taloudellisen merkittävyyden on arvioitu olevan sääntelyn ennalta ehkäisevän vaikutuksen kannalta keskeisin tekijä.

Ympäristörikoksen motiivina on käytännössä aina tekijän tavoittelema taloudellinen tai muu hyöty. Esimerkiksi vaarallisten jätteiden säädösten mukainen hävittäminen maksaa paljon, mikä tekee jätteiden laittomasta hävittämisestä taloudellisesti houkuttelevaa. Yrityksiltä laskutettavat kuljetus- ja jätteenkäsittelymaksut voivat olla niin merkittäviä, että niiden laiminlyöminen vaikuttaa yrityksen kykyyn kilpailla muiden saman alan yritysten kanssa.

Teollisessa ja tuotannollisessa toiminnassa asetettujen raja-arvojen ja päästöoikeuksien tahallinen tai piittaamaton ylittäminen antaa yrityksille mahdollisuuden välttää toimintaan liittyviä kustannuksia tai tuottaa niille muunlaista taloudellista hyötyä tai kilpailuetua.

Kierrätys ja jätteiden käsittely tarjoavat kuitenkin mahdollisuuksia myös lailliseen ja kannattavaan liiketoimintaan. Suurin osa alalla toimivista yrityksistä on rehellisiä ja laillisesti toimivia, mutta joidenkin epärehellisten yrittäjien toiminta pilaa helposti kaikkien

maineen. Valtaosa jätteistä käsitellään asianmukaisesti, ympäristöarvoja kunnioittaen. Jätteiden käsittelyyn erikoistuneet yritykset voivat edistää asiakasyritystensä kestävästä liiketoimintaa, turvallista jätteiden käsittelyä, kilpailukykyistä kustannustasoa, ympäristökoulutusta, neuvontaa ja raportointia. Kaikkia jätteitä ei voida kierrättää, mutta niistä on huolehdittava turvallisesti. Vastuullisesti toimiva yksityinen sektori on viranomaisten tärkeä yhteistyökumppani ympäristörikollisuuden torjumisessa.

Viranomaistoiminnan tehostamisessa on kysymys pikemminkin osaamisesta ja sen parantamisesta sekä oikea-aikaisesta yhteistoiminnasta kuin käytettävissä olevien resurssien määrästä. Ympäristörikokset edellyttävät erityisosaamista, jota voidaan hankkia vain perehtymällä näiden rikosten erityispiirteisiin ja hallitsemalla vaativa taktinen ja tekninen tutkinta. Vakavat ympäristörikokset, jotka yleensä tehdään yritysten liiketoiminnassa, tutkitaan poliisilaitosten ja Keskusrikospoliisin talousrikostutkintayksiköissä, joissa on perinteisesti osaamista ja kokemusta syyttäjä- ja viranomaisyhteistyöstä sekä asiantuntijoiden merkityksestä tuloksellisessa esitutkinnassa. Laadukas tutkinta edellyttää mm. näytteenottoa, näytteiden tutkimista sekä usein laajoja kuulusteluja. Jo pelkästään epäillyn, asianomistajan ja muiden osallisten selvittäminen voi olla vaikeaa tai työlästä ympäristövaikutusten laaja-alaisuuden vuoksi.

Käräjäoikeuksissa ei voida ympäristörikosten kohdalla puhua erikoistumisesta pienten asiämäärien vuoksi. Joissakin käräjäoikeuksissa ympäristörikokset on määrätty yksittäisen tuomarin vastuualueeseen. Ympäristörikosasiat ovat varsin erityyppisiä, ja varsinkin laajat ympäristörikosjutut vaativat tuomarilta ehkä enemmän hyvää prosessinjohtokykyä kuin juuri ympäristörikosten substanssiosaamista.

Oikeusministeriön koulutusyksikkö on seurannut ympäristörikosten tilannetta ja niiden määrällistä kehitystä koulutustarpeiden arvioimiseksi. Ympäristörikoksia on käsitelty säännöllisesti osana tuomareille ja syyttäjille suunnattua eurooppalaisen rikosoikeuden koulutusohjelmaa. Syyttäjälaitoksessa on tälläkin hetkellä ympäristö- ja luonnonvararikoksiin perehtyneitä syyttäjiä. Erikoistuneet syyttäjät myös kouluttavat ja neuvovat muita syyttäjiä, joille ympäristörikoksia jaetaan.

Ympäristörikosnäytteenotto ja näytteenottosuunnitelman laadinta eroavat merkittävästi normaalista rikospaikkatutkinnasta. Keskusrikospoliisin rikosteknisen laboratorion tutkimusmenetelmät eivät kata läheskään kaikkia ympäristörikostutkinnan kannalta relevantteja näytetyyppejä ja kemikaaleja eikä laboratorion ole yksin riittäviä resursseja sekä ohjata ympäristörikosten teknistä rikostutkintaa, että käsitellä kasvavia ympäristörikosnäyttemääriä.

2 Strategiset linjaukset 2026

- 1) Varmistetaan valtakunnallisen ja alueellisen tason toimialarajat ylittävän ympäristörikostorjunnan viranomaisyhteistyön toimivuus, hyvien käytäntöjen jakaminen ja jatkuvuus
- 2) Yhteensovitetään ministeriöiden tulos- ja muuta ohjausta ympäristörikosasioissa
- 3) Suunnitellaan ja toteutetaan edelleen yhteistyössä eri viranomaistoimijoille yhteistä ympäristörikoskoulutusta
- 4) Jalostetaan olemassa olevaa tilasto- ja seurantatietoa ja hyödynnetään sitä ympäristörikosten torjuntatyössä
- 5) Kansallisissa lainsäädäntöhankkeissa huomioidaan, että ne tukevat ympäristörikosten havaitsemista ja selvittämistä. Seurataan lisäksi ympäristörikoksia koskevan kansainvälisen ja EU-lainsäädännön kehittymistä
- 6) Vaikutetaan ennalta ehkäisevästi ympäristörikosten vähentämiseksi valistuksen ja muiden toimien kautta
- 7) Organisoidaan kansainvälisen ympäristörikollisuuden kehityksen seuranta ja tiivistetään vuorovaikutusta kansainvälisissä ympäristörikostorjunnan verkostoissa toimivien viranomaisten kesken

3 Ympäristörikorjunnan toimenpideohjelma vuosille 2021–2022

Toimenpideohjelmaan on kirjattu ne konkreettiset ja ajankohtaiset toimenpiteet, joilla pyritään strategisissa linjauksissa asetettujen tavoitteiden täyttämiseen.

Muiden kuin jatkuvaa kehittämistä vaativien toimenpiteiden vaihe on tässä ohjelmassa kuvattu seuraavin liikennevaloin:

Toimenpidettä ei ole vielä aloitettu

Toimenpide on käynnissä

Toimenpide on toteutettu

STRATEGINEN LINJAUS: Varmistetaan valtakunnallisen ja alueellisen tason toimialarajat ylittävän ympäristörikorjunnan viranomaisyhteistyön toimivuus, hyvien käytäntöjen jatkaminen ja jatkuvuus

1) Kehitetään ympäristörikorjuntaa valtakunnan tason ja alueellisen yhteistyön ryhmissä

Varmistetaan ympäristörikorjunnan strategian ja toimenpideohjelman toteutuminen sekä toimenpideohjelman päivittäminen määräajoin säännöllisesti kokoontuvan valtakunnan tason viranomaisyhteistyön ryhmässä.

Yhteistyöryhmä seuraa, tukee ja koordinoi alueellisia verkostomaisesti toimivia viranomaisyhteistyön ryhmiä.

Kehitetään vireillä olevilla hankkeilla esitutkinta- ja syyttäväviranomaisten käytäntöjä ja esitutkintayhteistyötä.

Kannustetaan alueellisia ryhmiä vuorovaikutukseen toimintamalleista ja parhaista käytänteistä, kuten valvontaviranomaisten ja poliisin toimivasta ennaltaehkäisevästä toiminnasta, sekä välittämään tietoa käytännön haasteista alueryhmistä valtakunnan tason yhteistyöryhmälle poliisin ympäristörikoskoordinaattorin kautta.

Kiinnitetään huomiota tarpeeseen siirtää tietoisesti asiantuntemusta ja yhteistyöverkostojen jäsenyyksiä ympäristörikostorjunnan toimijoiden henkilövaihdoksissa.

Aikataulu: 2021–2022

Vastuutaho: YM, SM, OM

2) Selkiytetään valtion ja kuntien valvontaviranomaisten työnjakoon liittyviä kysymyksiä

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten sekä kuntien välistä työnjakoa ja yhteistyötä ympäristörikosasioissa selkeytetään. Huomioidaan myös pelastusviranomaisten rooli ja tehtävät. Ensivaiheessa tarkastellaan työnjakoa toimintatapojen kautta.

Kannustetaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksia huomioimaan ympäristörikokset teemana tai yksittäisillä alustuksilla kunnille suunnatuilla ympäristönsuojelupäivillä.

Selvitetään mahdollisuuksia nimetä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksiin ympäristörikosyhteyshenkilöt.

Aikataulu: 2021–2022

Vastuutahot: YM, SM, ja valvontaviranomaiset

STRATEGINEN LINJAUS: Yhteensovitetaan ministeriöiden tulos- ja muuta ohjausta ympäristörikosasioissa

3) Ympäristörikosasiat sisäministeriön, ympäristöministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön, oikeusministeriön ja valtiovarainministeriön ohjauksessa

Ministeriöt varmistavat ohjauksellaan, että niiden alainen hallinto jalkauttaa ympäristörikostorjunnan strategisten linjausten tavoitteet käytännön toimintaan. Ohjauksella sisäministeriö asettaa ympäristörikoksia koskevat tavoitteet Poliisihallitukselle ja Rajavartiolaitokselle, ympäristöministeriö elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten y-vastuualueille, oikeusministeriö syyttäjälaitokselle ja valtiovarainministeriö Tullille.

Aikataulu: 2021–2022

Vastuutahot: SM, YM, OM, VM ja TEM

4) Seurataan aluehallinto- ja muiden ajankohtaisten uudistusten etenemistä ja varmistetaan, että nykyisentasoinen ympäristörikosten torjunta ja tutkinta säilyy ja tehostuu

Valtakunnan tason yhteistyöryhmä seuraa meneillään olevia hallinnon muutoksia ja varmistaa, että nykyisentasoinen ympäristörikostorjunnan ja viranomaisyhteistyön taso ei vaarannu. Mikäli ryhmän tietoon tulee ympäristörikostorjuntaa vaarantavia seikkoja, ryhmä valmistelee toimia, joilla haitallista kehitystä voidaan torjua.

Syyttäjien urapolkuja ja erikoistumista kehitettäessä huomioidaan ympäristörikokset yhtenä syyttäjän erikoisosaamisalueena.

Aikataulu: 2021–2022

Vastuutahot: valtakunnan tason ja aluetason ympäristörikostorjunnan strategialla perustetut viranomaisyhteistyön ryhmät, OM

STRATEGINEN LINJAUS: Suunnitellaan ja toteutetaan edelleen yhteistyössä eri viranomaistoimijoille yhteistä ympäristörikoskoulutusta

5) Parannetaan viranomaisyhteistyöhön osallistuvien henkilöiden osaamista ja ammatillista kehittymistä sekä olemassa olevaa ympäristörikosaiheista koulutusta

Poliisiammattikorkeakoulu (Polamk) sai tehtäväksi ympäristörikostorjunnan toimenpideohjelmalla 2015–2016 järjestää yhteinen ympäristörikoskoulutus. Polamk toteutti koulutusohjelman vuosina 2017–2018, jossa käytiin läpi keskeisimmät ympäristörikostyypit ja niihin liittyvää sääntelyä. Koulutusaineisto on hyödynnettävissä uusituilla ympäristöministeriön internetsivuilla teemoittain jaoteltuna Ympäristön pilaantumisen ehkäiseminen -> Ympäristörikosten torjunta -sivulla.

Lisäksi toimintaohjelmakaudella järjestetään kohdennettua ympäristörikosaiheista koulutusta yleisten tuomioistuinten tuomareille sekä muille keskeisille viranomaisille, joiden osalta tehdään arviointi erikseen kauden aikana.

Aikataulu: 2021–2022

Vastuutahot: Polamk, OM ja muut viranomaiset

STRATEGINEN LINJAUS: Jalostetaan olemassa olevaa tilasto- ja seurantatietoa ja hyödynnetään sitä ympäristörikosten torjuntatyössä

6) Varmistetaan, että viranomaisten välillä ei ole tarpeellisen tiedonvaihdon esteitä. Hyödynnetään tietokantoja tehokkaan ympäristörikostorjunnan varmistamiseksi

On selvitetty tietolähteitä, joilla on merkitystä ympäristörikosten torjunnan ja ympäristörikosten selvittämisympäristön kehittämiseksi. Näitä ovat ainakin esitutkintaviranomaisten ja verottajan tietokannat, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten lupa- ja valvontatietojärjestelmä sekä kuntien tietokannat. Tietokantoihin pääsyn lisäksi niiden tulkintaan on kiinnitettävä huomiota. Koko valtionhallintoa koskeva digitalisointi vie kohti asetettua tavoitetta.

Viranomaisyhteistyön alueryhmissä pyritään seuraamaan käräjäoikeuksien ympäristörikoskäytäntöä paikallisen tilannekuvan muodostamiseksi.

Aikataulu: 2021–2022

Vastuutahot: ministeriöt ja muut toimijat

7) Selvitetään ympäristörikoksilla saatujen taloudellisten hyötyjen määrää ja sitä, voisiko ympäristörikostorjunnalla yhteiskunnalta säästyneitä varoja palauttaa torjuntatyöhön

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan kautta toteutettiin kaudella 2019–2020 hanke, jossa selvitettiin ympäristörikoksilla saatujen taloudellisten hyötyjen tilannekuvaa (<https://tietokayttoon.fi/-/ymparistorikoshyotyjen-tilannekuva-ymrihy->)

Hankkeessa selvisi, että jo tuomitun rikoshyödyn euromäärä on huomattava, vaikka osa rikoshyödyistä näyttää jäävän tunnistamatta, vaatimatta tai tuomioistuimet eivät tuomitse rikoshyötyä menetettäväksi. Rikoshyödyn tuomitseminen näyttää erityisen haastavalta, mikäli samaan aikaan ratkaistavana on vaatimus vahingon ennallistamisesta. Hankkeen loppuraportin suosituksissa esitettiin muun muassa seuraavia kehittämiskohteita: esitutkintayhteistyössä kiinnitettävä enemmän huomiota rikoshyödyn tunnistamiseen ja selvittämiseen, ympäristörikosasioiden keskittäminen erikoistuneille viranomaisille, rikoshyödyn takaisinperinnän ja ennallistamisen suhteen selkiyttäminen sekä koulutusta erityisesti rikoshyödyn tunnistamisessa, laskemisessa ja arvioimisessa.

Hankkeessa kartoitettiin myös mahdollisia tapoja kohdentaa valtiolle perityiksi saatuja rikoshyötyjä ympäristörikoksia ehkäisevään toimintaan. Selvityksessä ei noussut esiin yhtä muita vaihtoehtoja parempaa tapaa. Lisäksi esitettyjen vaihtoehtojen toteuttamiseen sisältyi erityyppisiä haasteita.

Aikataulu: 2021–2022

Vastuutahot: YM, OM, SM

STRATEGINEN LINJAUS: Kansallisissa lainsäädäntöhankkeissa huomioidaan, että ne tukevat ympäristörikosten havaitsemista ja selvittämistä. Seurataan lisäksi ympäristörikoksia koskevan kansainvälisen ja EU-lainsäädännön kehittymistä

8) Selvitetään valvontaviranomaisen asianomistaja-asema eri ympäristörikoksissa

Ympäristönsuojelulain 188 § 2 momentin mukaan valtion valvontaviranomainen eli elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus on rikosasiassa asianomistaja, jos teolla on loukattu yleistä etua. Vastaava säännös puuttuu muun muassa luonnonsuojelulaista, jonka osalta esitutkinnassa ja rikosoikeudenkäynnissä ei ole asianomistajaa yleisen edun valvomiseksi. Luonnonsuojelulain uudistuksessa 2020–2021 tullaan käsittelemään elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen asianomistaja-asemaa koskevan säännöksen lisääminen luonnonsuojelulakiin.

Aikataulu: 2021

Vastuutahot: YM ja valvontaviranomaiset

9) EU-oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta annetun direktiivin kansallinen täytäntöönpano

Direktiivi on täytäntöön pantava kansallisesti 16.12.2021 mennessä. Direktiivin tarkoituksena on tehostaa unionin oikeuden ja politiikkojen täytäntöönpanoa direktiivissä tarkoitettuihin aloilla, joista yhtenä mainitaan ympäristönsuojelu, vahvistamalla yhteiset vähimmäisvaatimukset korkean suojelun tason tarjoamiseksi henkilöille, jotka ilmoittavat unionin oikeuden rikkomisista. Direktiivin täytäntöönpanon edellyttämät toimet Suomessa tarkentuvat alkuvuodesta 2021. Ympäristörikostorjunnan yhteistyöryhmä seuraa täytäntöönpanoa ja tukee siinä täsmennettävien toimien toteutumista ympäristöhallinnossa.

Aikataulu: 2021

Vastuutahot: OM ja sektoriviranomaiset

10) Seurataan kansallisen sääntelyn kehitystä kohti hallinnollisia seuraamuksia ja vaikutetaan olemassa olevien hallinnollisten seuraamusten kehittämiseen

Yhtenä ympäristörikostorjunnan ongelmana on pidetty vaikeutta saattaa pienistä rikkomuksista vastuulliset tehokkaasti teoistaan vastuuseen siten, että vähäisistäkin teoista aiheutuisi seuraamus.

Sanna Marinin hallitusohjelmaan sisältyykin kirjaus, jonka mukaan ympäristörikosten ennaltaehkäisyn ja seuraamusjärjestelmän tehostamista tulee selvittää.

Osallistutaan lainvalmisteluun merenkulun ympäristönsuojelulain muuttamiseksi öljypäästömaksujärjestelmän toimivuuden varmistamiseksi ja hallinnollisesta rikkipäästömaksusta säättämiseksi. Seurataan mahdollisen lainmuutoksen toimeenpanoa ja vaikutuksia.

Aikataulu: 2021–2022

Vastuutahot: YM, OM ja SM

STRATEGINEN LINJAUS: Vaikutetaan ennalta ehkäisevästi ympäristörikosten vähentämiseksi valistuksen ja muiden toimien kautta

11. Lisätään yleistä tietoisuutta ympäristö- ja luonnonsuojelulainsäädännön velvoitteista ja korostetaan ympäristörikosilmoitusten tärkeyttä

Välitetään sopivien kanavien, kuten aluetason toimijoiden ja erityisesti alueellisten viranomaisyhteistyön ryhmien kautta yleiseen tietoisuuteen informaatiota mahdollisuuksista ennalta ehkäistä ympäristörikoksia ja menettelyistä, joilla ilmoittaa tapahtuneista rikoksista. Pyritään vaikuttamaan asenteisiin, ettei vähäisiäkään ympäristörikkomuksia koeta hyväksyttäväksi. Yritystoiminnassa tapahtuvat ympäristörikokset ovat usein myös taloudellisia rikoksia. Tältä osin ympäristörikosten osalta haasteet ovat saman tyyppisiä kuin harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa.

Hyödynnetään ympäristörikostorjunnan koulutusohjelmassa syntyneitä koulutusmateriaaleja paremman tietoisuuden lisäämisessä eri foorumeilla ja kannustetaan aluetasolla toimijoita ympäristörikostorjunnan teemaviikkoihin ja tehovalvontaan.

Toteutetaan tiedotuskampanjoita teemoista, joilla on yhteyttä ympäristörikoksiin, kuten esimerkiksi roskaaminen tai asianmukainen kierrätys.

Kehitetään eri viranomaisten yhteistyössä toteuttamia valvontaiskuja ympäristörikosten riskin sisältäviin toimintoihin.

Aikataulu: 2021–2022

Vastuutahot: YM, OM ja SM

STRATEGINEN LINJAUS: Organisoidaan kansainvälisen ympäristörikollisuuden kehityksen seuranta ja tiivistetään vuorovaikutusta kansainvälisissä ympäristörikostorjunnan verkostoissa toimivien viranomaisten kesken

12. Selvitetään, onko tarpeen laajentaa kansainvälisen ympäristörikollisuuden kehityksen seurantaa.

Kansainvälistä ympäristörikollisuutta on tähän asti seurannut kansallisesti lähinnä keskusrikospoliisi INTERPOL:n työryhmien kautta. Jatketaan seurantaa ainakin näissä työryhmissä. Varmistetaan tiedonkulku kansainvälisestä yhteistyöstä valtakunnan tason yhteistyöryhmälle muun muassa ajankohtaisen Europol/EMPACT ympäristörikokset-hankkeesta. EMPACT-hankkeen kansainvälisistä painopisteistä ja ajankohtaisista kampanjoista tai toimenpiteistä pyritään tehokkaammin jakamaan tietoa kansallisille vastuuviranomaisille.

Varmistetaan, että kansainvälisessä yhteistyössä huomioidaan kansainvälisesti nousevat trendit, joilla voi olla vaikutusta Suomessa selvitettäviin ympäristörikoksiin, kuten kansainväliset laittomat jätevirrat ja uhanalaisten kasvien ja eläinten kauppa.

Osallistutaan kansainvälisiin ympäristörikoskonferensseihin ja pyritään järjestämään kansallisia tapaamisia ympäristörikostorjunnan verkostotoimijoiden kesken.

Aikataulu: 2021–2022

Vastuutahot: YM ja Tulli, poliisihallinto/KRP

13. Arvioidaan ympäristörikorjunnan strategian ja toimenpideohjelman myötä kasvaneen viranomaisyhteistyön vaikutukset olemassa oleviin viranomaisyhtymiin

Tarkastellaan kerran vuodessa muita viranomaisyhteistyön ryhmiä ja niissä esiin nousseita aiheita.

Aikataulu: 2021–2022

Vastuutahot: SM ja muut ministeriöt

Ympäristörikorjunnan toimenpideohjelma päivitetään ja tarpeen mukaan uusitaan kahden vuoden välein. Toimenpideohjelman toteutumisen seurannasta ja päivittämisestä vastaa valtakunnallisen tason toimialarajat ylittävä ympäristörikorjunnan viranomaisyhteyshenkilöryhmä.

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

ISBN: 978-952-361-066-8 PDF
ISSN: 2490-1024 PDF

Aleksanterinkatu 7, Helsinki | PL 35, FI-00023 Valtioneuvosto | ym.fi